

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ: СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ

У сучасних умовах розбудови Української держави спостерігається тенденція активного розвитку демократії, основу якої становить положення, що єдиним легітимним джерелом влади є народ. У зв'язку з цим, чим краще громадяни будуть підготовлені до управління державою, тим стабільнішим буде її поступ. Важливого значення набуває підготовка молоді до життя та праці в умовах демократичного суспільства на різних етапах його розвитку (Піддячий М., 2016). Її забезпечення покладене на систему освіти та реалізується через педагога. У зв'язку з цим, актуальності набуває формування громадянської компетентності майбутніх педагогів, які прийматимуть активну участь у розвитку інтелектуальної та духовної основи суспільства через: виховання та навчання підростаючого покоління; створення умов для набуття молоддю соціального й професійного досвіду; передання та розвиток духовних надбань українського народу; досягнення високої культури міжнаціональних взаємин; формування у молоді духовності, фізичної досконалості, моральної, естетичної, правової, трудової та екологічної культури (Піддячий В., 2017).

За Концепцією Нової української школи сучасна молодь має володіти певними компетентностями, зокрема, соціальними та громадянськими, необхідними для участі у громадянському житті країни, здатністю співпрацювати з іншими з метою розв'язання конфліктів, уміння комунікувати в соціумі, досягати високих результатів у певній професійній діяльності (Толмачова І., 2019).

Процес формування у студентів громадянської компетентності відіграє надзвичайно важливу роль в ЗВО педагогічного спрямування, адже вони готують майбутніх носіїв громадянських ідей, які вони потім перенесуть у свідомість наступних поколінь. *Громадянську компетентність* розглядають як сукупність освітніх елементів, що складається з

системи знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною й державою (Пометун О., 2005). Це дозволяє нам інтерпретувати громадянську компетентність майбутніх педагогів як певне особистісне новоутворення, формування якого відбувається у процесі реалізації сукупності навчальних і виховних систем у процесі професійної підготовки, а також як складову професіоналізму, оскільки готовність до здійснення громадянського виховання є однією з професійних вимог до підготовки педагога (Кравцов В., Кравцова Т., 2012).

З вищенаведених визначень слід зробити висновок, що громадянську компетентність майбутніх педагогів можна розглядати як складову їхньої професійної компетентності. Дослідники Кравцов В. і Кравцова Т. зауважують, що змістовна характеристика досліджуваного поняття визначається також категорією «громадянськість», під якою розуміють духовно-моральну якість, яка характеризує людину як особистість, визначає її моральну й духовну суть (Кравцов В., Кравцова Т., 2012). На нашу думку, розглядаючи цей аспект, слід звернути увагу на твердження О. Пометун, яка вважає, що громадянська компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка включає й певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя громадянськості. У відповідності з цим громадянськість як психологічне утворення є лише частиною громадянської компетентності, під якою в більш широкому значенні слід розуміти здатність, спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства (Пометун О., 2005).

Формування громадянських компетентностей у студентів ЗВО педагогічного спрямування має на меті підготувати педагогів-професіоналів, які потім на практиці будуть: 1) опиратися на здобутки громадянської освіти у повсякденному житті, застосовувати їх у своїй роботі; 2) поважати верховенство права; 3) особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови, державних символів, суспільної

моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працелюбства. Отже, під громадянською компетентністю розуміємо здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Громадянська компетентність – інструмент для розширення можливостей розвитку особистості в суспільстві, стимулювання її мотивації, автономії та відповідальності. Її можна розглядати як одну з ключових компетентностей людини для розвитку в неї таких якостей, як: соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді до ролі громадян відкритого демократичного суспільства (Кравчинська Т.С., 2019).

На основі порівняльного аналізу змісту громадянської компетентності учнів загальноосвітньої школи та студентів вищого педагогічного навчального закладу був визначений зміст громадянської компетентності студентів, які здобувають професію учителя. Встановлено, що майбутній педагог має:

а) **знати:** обов'язки та права студента (закон «Про вищу освіту») і громадянина (Конституція України); демократичні, національні, європейські та загальнолюдські цінності; основні відомості про українську державу, сутність демократії, права та обов'язки людини, громадянина, студента ЗВО, механізми їх захисту; громадянське суспільство, політичну систему України та механізми її функціонування, процеси ухвалення суспільних рішень і форми участі громадян у житті суспільства на місцевому, національному, європейському та світовому рівнях, контроль громадян над владою; роль медіа в суспільному житті; процеси європейської інтеграції та глобалізації; суть ринкових відносин, економічні чинники розвитку демократичного суспільства; демократичні принципи управління навчальним закладом; критерії, показники та рівні якості освіти; порядок створення студентських громадських організацій; соціально ефективну поведінку особистості;

б) **уміти:** реалізовувати обов'язки та права студента і громадянина; орієнтуватися у проблемах ЗВО (у якому навчаються), сучасного суспільного життя в Україні, Європі та

світі, визначати власну позицію щодо їх вирішення; взаємодіяти з органами державної влади, місцевого самоврядування та використовувати засоби громадського впливу на владні структури; взаємодіяти з викладачами, адміністрацією ЗВО, членами місцевої громади; реалізовувати та послідовно обстоювати й захищати свої права й інтереси; ефективно спілкуватися, долати стереотипи, войовничий націоналізм, расизм і нетерпимість, робити свідомий вибір та діяти відповідально; застосовувати демократичні технології ухвалення колективних рішень, враховуючи власні інтереси й потреби інших громадян; брати участь у діяльності органів самоврядування, волонтерській діяльності в громаді; реалізовувати та відстоювати свої права як суб'єкта ринкових відносин, споживача й платника податків; орієнтуватися в умовах вільного ринку; володіти способами отримання інформації з різних джерел, використовувати медіа, Інтернет-ресурси та ІКТ; критично мислити; залучатися до колективної діяльності (співпраці в команді) та оцінювати її результати; брати активну участь у демократичному управлінні навчальним закладом; проводити спостереження за якістю освіти та здійснювати її індивідуальну й колективну оцінку на засадах відкритості, прозорості, широкого та об'єктивного інформування громадськості; створювати студентські громадські організації;

в) виявляти в поведінці та оцінках: усвідомлення цінності людини як вищої соціальної цінності, повагу до її прав і свобод, закону; прагнення до суспільної справедливості, рівноправності; активну та відповідальну громадянську позицію, розуміння громадянського обов'язку; плюралізм, міжкультурне взаєморозуміння і толерантність; усвідомлення глобальної взаємозалежності та особистої відповідальності; патріотизм, повагу до національної історії, культури, мови, традицій (Поддячий В., 2017).

Таким чином, можна стверджувати, що громадянська компетентність є невід'ємною частиною та змістовною основою громадянської культури особистості майбутнього педагога. При підготовці майбутніх вчителів і вихователів реалізацію компетентнісного підходу необхідно здійснювати разом з

формуванням громадянських цінностей, що включають певні ідеали, переконання й відповідну етичну позицію, без яких неможливе формування дійсної громадянської компетентності й становлення педагога-професіонала. Серед показників критеріїв громадянської компетентності майбутніх педагогів, які відрізняються від компетентностей учнів ЗНЗ I-III ступенів, є: знання обов'язків та прав студента і громадянина, критеріїв, показників та рівнів якості освіти та порядку створення студентських громадських організацій; уміння брати активну участь у демократичному управлінні навчальним закладом, проводити спостереження за якістю освіти та здійснювати його індивідуальну й колективну оцінку на засадах відкритості та прозорості, створювати студентські громадські організації, реалізовувати обов'язки та права студента й громадянина. Ці громадянські компетентності мають стати підґрунтям для розвитку студентів, що опановують педагогічну професію у вищому педагогічному навчальному закладі, як громадян української держави, членів українського громадянського суспільства, що активно формується в умовах сьогодення.

Гірченко О. Л.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ПІДЛІТКІВ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Психологічна свобода реалізації дій і бажань трактується в підлітковому віці як здатність самостійно вирішувати проблему стресових ситуацій, потурання своїм примхам, що призводить до неможливості вирішення проблем і кризового стану. В результаті відбувається втеча від реальності, коли проблема залежності загострюється нервовою системою в прагненні до самозахисту і захисту від спроб звільнитися від залежності, виникають психоматичні розлади.

Проблема полягає також у тому, що останнім часом зростає кількість поведінкових розладів і відхилень, які посилюються характерною для підлітків рисою – концентрацією